

Р. М. Дмитренко, кандидат економічних наук,
докторант кафедри фінансів, банківської та страхової
справи Міжрегіональної академії управління персоналом

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯВИЩА ДЕКАПЛІНГУ В ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ З «ОЗЕЛЕНЕННЯ» АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

У статті наголошено, що явище декаплінгу в контексті забезпечення збалансованого еколого-економічного розвитку аграрного бізнесу набуває великого значення і привертає останнім часом до себе все більшу увагу міжнародних організацій, науковців та уряду. Уточнено змістовий складник поняття декаплінгу та висловлено авторську думку щодо його трактування за результативним підходом. Проаналізовано види декаплінгу залежно від факторів впливу, а саме: декаплінг за ресурсними факторами (*resource decoupling*), тобто за природоємністю; декаплінг за факторами впливу на довкілля (*impact decoupling*) – за екологоємністю. Констатовано, що в Україні прийнято низку стратегічних документів і законів, які створюють підвалини для державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу, проте дотепер бракує дієвого механізму, який би забезпечив збалансований еколого-економічний розвиток аграрного бізнесу на середньо- та довгострокових часових горизонтах. Встановлено відсутність усталеності думок науковців щодо трактування змістового складника поняття «механізм державного регулювання явища декаплінгу в аграрному бізнесі». Запропоновано авторське бачення трактування поняття механізму державного регулювання явища декаплінгу в аграрному бізнесі за інтегративним підходом, який дав змогу об'єднати в ціле раніше розрізнені частини й елементи державного регулювання аграрного сектору економіки. Доведено потребу в модернізації механізму державного регулювання явища декаплінгу в аграрному бізнесі. Визначено вектори та розроблено практичні рекомендації щодо модернізації механізму державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу. В межах Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року запропоновано модель механізму державного регулювання явища декаплінгу в аграрному бізнесі.

Ключові слова: декаплінг, декаплінг за природоємністю, декаплінг за екологоємністю, механізм державного регулювання явища декаплінгу.

R. M. Dmitrenko. State regulation of the decapling phenomenon in the process of transformation transformations of agriculture “landscaping”

The article stresses that the phenomenon of “decapling” in the context of ensuring the balanced ecological and economic development of agrarian business becomes important and attracts more and more attention of international organizations, scientists and government. The content component of the concept of “decapling” is specified and the author’s opinion about his interpretation according to the holistic approach is expressed. The types of decoupling are analyzed depending on the factors of influence, namely: decoupling by resource factors (*resource decoupling*), that is, by nature; decapling on the impact factors (*impact decoupling*) – on ecological capacity. It was stated that in Ukraine a number of strategic documents and laws were created that create the basis for the state regulation of the decapling phenomenon in the process of transformational transformations from the “greening” of agrarian business, but to date there is a lack of a functioning mechanism that would ensure balanced ecological and economic development of agrarian business on average – and those long-term horizons. The lack of a stable opinion of scientists regarding the interpretation of the content component of the concept of “the mechanism of state regulation of the phenomenon of decoupling in the agrarian business” was established. The author’s vision of interpreting the notion of “the mechanism of state regulation of the decoupling phenomenon in agrarian business” is proposed, according to an integrative approach, which allowed uniting of previously separated parts and elements of state regulation of the agrarian sector of the economy. The need to modernize the mechanism of state regulation of the decoupling phenomenon in the agrarian business is proved. The vectors were determined and practical recommendations for the modernization of the mechanism of state regulation of the decoupling phenomenon in the process of transformational transformations from the “greening” of agrarian business were developed. In the framework of the Strategy of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030 a model of the mechanism of state regulation of the decoupling phenomenon in the agrarian business was proposed.

Key words: decoupling, decoupling by nature, decoupling for ecological capacity, mechanism of state regulation of the decoupling phenomenon.

Постановка проблеми. Швидке економічне та демографічне зростання у ХХ столітті було значною мірою зумовлено істотним збільшенням видобутку і споживання природних ресурсів, що призвело до зростання негативного впливу на довкілля та загострення екологічних проблем, які з часом набули глобального характеру. За збереження зазначених тенденцій соціально-економічного розвитку без відчутного росту ефективності використання природних ресурсів у найближчі десятиліття світова економіка може зіштовхнутися з величезними економічними труднощами, подальшим загостренням екологічних проблем, що поставить під загрозу забезпечення

сталого економічного зростання країн [8, с. 60]. У цьому контексті надзвичайної актуальності набуває дослідження можливостей економічного зростання без збільшення природоємності економічних систем і зі зменшенням екологічного збитку від їхньої екодеструктивної діяльності, а також державного регулювання трансформаційних процесів з «озеленення» економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема державного регулювання екологізації аграрного бізнесу була і залишається предметом численних досліджень. Зокрема, таких науковців, як В. Андерсона, Н. Андрєєвої, О. Алимова, А. Горського, Л. Дідківської, Л. Головка, Б. Данилишина, О. Веклича, Г. Єлісеєвої, О. Літвак, І. Пасіновича, О. Сича, М. Сотника, О. Тура та інших. Водночас, незважаючи на суттєві напрацювання з цієї проблематики, дієвого механізму державного регулювання явища декаплінгу як наслідку трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі дотепер не сформовано. Тож у контексті загострення екологічних ризиків є необхідність у подальшому дослідженні питань із цієї тематики. Вони потребують неабиякої уваги, а термінового вжиття заходів щодо посилення впливу держави на забезпечення збалансованого еколого-економічного розвитку аграрного бізнесу та задоволення таким чином інтересів майбутніх поколінь у скороченні темпів виснаження природних ресурсів.

Метою статті є пошук шляхів модернізації механізму державного регулювання явища декаплінгу задля посилення його дієвості в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу та задоволення таким чином інтересів майбутніх поколінь у скороченні темпів виснаження природних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Успішність трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу насамперед визначається ефектом декаплінгу.

Декаплінг (англ. *decoupling*) у перекладі означає «відмежування, розмежування, роз'єднання, відділення, порушення зв'язку».

Першою міжнародною організацією, що запропонувала концепцію екологічного декаплінгу, стала Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), за визначенням якої декаплінг – це розрив зв'язку між «негативним екологічним впливом» та «економічними благами» [12].

У вітчизняну ж практику поняття декаплінгу було інтегровано О. Веклич та Б. Данилишином [4] і набуло подальшого розвитку у працях О. Літвак [6], М. Сотник [8], О. Тура [9] та інших (табл. 1):

Таблиця 1

Трактування визначення поняття «декаплінг»

Автор	Змістовий складник
Веклич О., Данилишин Б. [4]	декаплінг – це процес сталої довготривалої, прогнозованої і керованої неузгодженості трендів економічного зростання, споживання природних ресурсів і забруднення довкілля на всіх етапах життєвого циклу
Горський А. [2]	декаплінг – явище розходження між економічним зростанням і зменшенням тиску на довкілля
Єлісеєва Г. [5]	декаплінг – збільшення екологічної ефективності економічної діяльності
Літвак О. [6]	декаплінг – економічний феномен, який відображає здатність до економічного зростання, що не супроводжується посиленням навантаження на довкілля
Сотник М., Кулик Л. [8]	декаплінг – феномен розриву між економічним розвитком і ступенем антропогенного впливу на довкілля
Тур О. [9]	декаплінг – стратегічна основа розвитку зеленої економіки, яка призводить до покращення добробуту людей і соціальної справедливості, а також значно зменшує екологічні ризики та споживання ресурсів
Decoupling Natural Resource Use and Environmental Impacts from Economic Growth [11]	декаплінг – принцип, що складається у неузгодженості традиційно сформованих взаємопов'язаних процесів розвитку економічного зростання, обсягів споживаних природних ресурсів і забруднень довкілля та передбачає задоволення зростаючих потреб суспільства за мінімізації витрачання природного капіталу

Аналізуючи наявні підходи науковців щодо трактування поняття «декаплінг», маємо всі підстави для того, щоб констатувати факт відсутності усталеності думок науковців щодо розуміння змістового складника цього поняття.

Безперечно, кожне з поданих трактувань у табл. 1 є правильним, проте варто нагадати, що декаплінг насамперед є результатом певних дій, а отже, його змістовий складник найбільш доцільно розглядати за результативним підходом, тобто як результат (наслідок) трансформаційних перетворень в економіці країни загалом та/чи в окремому секторі економіки, який характеризує співвідношення темпів економічного зростання з темпами споживаних природних ресурсів і завданої шкоди довкіллю.

Залежно від факторів впливу розрізняють два види декаплінгу, а саме: декаплінг за ресурсними факторами (*resource decoupling*), тобто за природоємністю; декаплінг за факторами впливу на довкілля (*impact decoupling*) – за екологоємністю [6, с. 41]. Графічне зображення видів ефекту декаплінгу за природоємністю та екологоємністю подано на рис. 1.

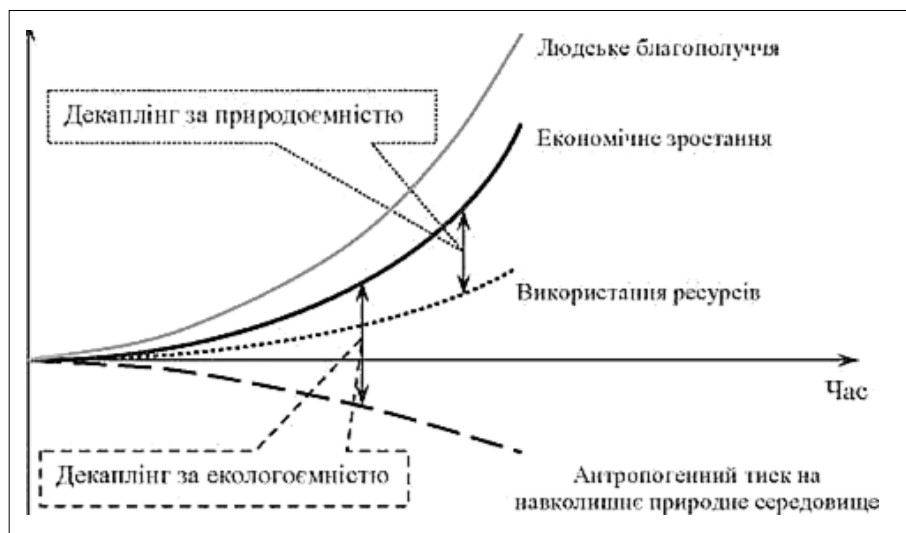

Рис. 1. Графічне зображення видів ефекту декаплінгу за природоємністю та екологоємністю

Джерело: [6, с. 41]

Кожен із видів декаплінгу характеризується відповідним індикатором. Зокрема, індикатор декаплінгу за екологоємністю відображає швидкість зростання макроекономічних показників щодо кількості викидів забруднювачів, що дає можливість зафіксувати відповідні зміни щодо виникаючої потреби зменшувати вплив на довкілля за умови створення кожної додаткової одиниці економічного блага [10]. У свою чергу, індикатор декаплінгу за природоємністю характеризує взаємозв'язок між рівнем економічного зростання та темпами використання (вичерпання) природних ресурсів [1, с. 112].

Отже, перелічені індикатори слід визнати фундаментальною основою формування інформаційного забезпечення державного регулювання економіки чи/та певного її сектору.

На думку І. Пасіновича та О. Сич, державне регулювання економіки є втручанням держави в економіку з використанням сукупності різноманітних важелів, інструментів, які надають їй можливість забезпечити нормальні умови функціонування ринкового механізму та домагатись розв'язання економічних і соціальних проблем [7, с. 401]. Зі свого боку Л. Дідківська та Л. Головка визначають державне регулювання економіки як систему заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і всього суспільства [3, с. 76].

Цілком погоджуємось із цими твердженнями, проте вважаємо за потрібне акцентувати, що сьогодні роль держави в економіці виходить за межі координації виключно економічних процесів, – для забезпечення мети регулювання, передумов економічного розвитку держави необхідно враховувати і обмежуючий чи стимулюючий вплив різноманітних факторів, зокрема екологічних [7, с. 402]. Держава насамперед має бути гарантом забезпечення збалансованого еколого-економічного розвитку економіки та задоволення таким чином інтересів майбутніх поколінь у скороченні темпів виснаження природних ресурсів.

Нині ж в Україні прийнято низку стратегічних документів і законів, які створюють підвалини для державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» як економіки загалом, так і аграрного бізнесу зокрема. Проте не є таємницею, що дотепер Україні бракує дієвого механізму державного регулювання, який би забезпечив супроводження трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного сектору економіки позитивним декаплінгом, а отже, і збалансований еколого-економічний розвиток аграрного бізнесу на середньо- та довгострокових часових горизонтах.

Говорячи про механізм державного регулювання явища декаплінгу в аграрному бізнесі, варто підкреслити, що аналіз трактувань науковцями цього поняття показав, що різні автори по-різному розкривають його змістовий складник і, як наслідок, кожне визначення по-різному трактує кінцеву мету державного регулювання. Оскільки ж основною метою державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу є отримання позитивного декаплінгу, то вважаємо, що найбільш правильним трактуванням цього поняття є за інтегративним підходом, який дає змогу об'єднати в ціле раніше розрізнені частини й елементи державного регулювання аграрного сектору економіки.

Зважаючи на вищевикладене та враховуючи специфіку трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу, доходимо висновку, що механізм державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу варто розглядати як сукупність методів і відповідних їм інструментів державного регулювання, завдяки яким держава здійснює регулюючу, підтримуючу, компенсаційну

та стимулюючи діяльність, спрямовану на супроводження трансформаційних перетворень явищем позитивного декаплінгу (забезпечення перевищення темпів економічного зростання в аграрному секторі економіки над темпами використання природних ресурсів), а отже, і забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва, зрівноваженого за трьома вимірами сталого розвитку: економічним, соціальним та екологічним.

Традиційним для механізму державного регулювання економіки є виділення адміністративних (прямих) та економічних (непрямих) методів і відповідних їм інструментів державного регулювання. Адміністративні методи обмежують свободу вибору, спираються на силу державної влади, чинне законодавство та пов'язані з використанням заходів заборони або примусу. Вони можуть як виправляти ринкові вади, так і спотворювати ринкові механізми, переважно внаслідок обмеження конкуренції. Економічні методи розширюють свободу вибору, передбачають створення для господарюючих суб'єктів систему стимулів, створюючи, відповідно, основу для державно-приватного партнерства у здійсненні прогресивних змін. Адміністративні методи не лише ефективні, але й обов'язкові.

Визнаючи вагому роль держави у процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу, важливо віднайти оптимальне поєднання прямих і непрямих методів регулювання, які б, з одного боку, стимулювали пріоритетні напрями органічного виробництва, а з іншого – мінімально шкодили довкіллю [7, с. 403]. А отже, враховуючи позитивні моменти та прогалини чинного механізму державного регулювання трансформаційних процесів з «озеленення» в аграрному бізнесі, вважаємо, що за часи реформування аграрного сектору економіки він не довів своєї дієвості, тому потребує модернізації. З цією метою, спираючись на досвід країн ЄС, у межах Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року запропоновано модель механізму державного регулювання явища декаплінгу (рис. 2).

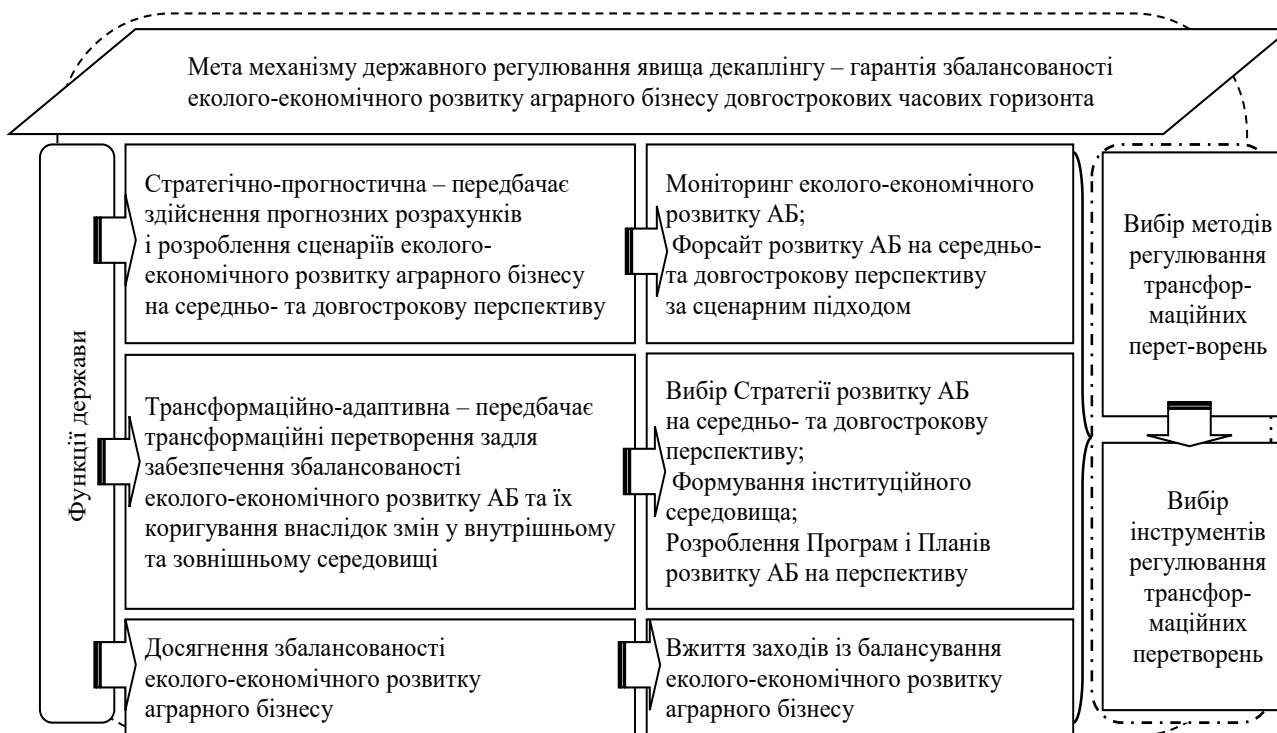

Рис. 2. Запропонована модель механізму державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу

Джерело: [авторське бачення]

Запровадження у вітчизняній практиці запропонованої моделі механізму державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу, на відміну від наявної, дасть змогу державі виступити повноцінним гарантом збалансованого еколого-економічного розвитку аграрного бізнесу на середньо- та довгострокових часових горизонтах.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. За результатами дослідження констатовано, що в Україні прийнято низку стратегічних документів і законів, які створюють підвалини для державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу, проте дотепер бракує дієвого механізму, який би забезпечив збалансований еколого-економічний розвиток аграрного бізнесу на середньо- та довгострокових часових горизонтах.

Доведено, що оскільки основною метою державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу є отримання позитивного декаплінгу, то найбільш правильним трактуванням цього поняття є за інтегративним підходом, за яким механізм державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу варто розглядати як сукупність інструментарію, завдяки якому держава здійснює регулюючу, підтримуючу, компенсаційну та стимулюючу діяльність, спрямовану на супроводження трансформаційних перетворень явищем позитивного декаплінгу (забезпечення перевищення темпів економічного зростання в аграрному секторі економіки над темпами використання природних ресурсів), а отже, і забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва, зрівноваженого за трьома вимірами сталого розвитку: економічним, соціальним та екологічним.

Спираючись на досвід країн ЄС, запропоновано модернізовану модель механізму державного регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу, яка, на відміну від наявної, дасть змогу державі виступити повноцінним гарантом збалансованого еколого-економічного розвитку аграрного бізнесу на середньо- та довгострокових часових горизонтах.

Список використаних джерел:

1. Андерсон В.М., Андреева Н.М., Алимов О.М. Сталый розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика. *НДІСРП*. 2011. 589 с.
2. Горський А.М. Ефект декаплінгу як критерій еколого-економічного розвитку України. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2014. №8. 2014. С. 23–26.
3. Дідківська, Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки. *Знання-Прес*, 2002. 214 с.
4. Данилишин Б.М., Веклич О.О. Ефект декаплінгу як фактор взаємозв'язку між економічним зростанням і тиском на довкілля. *Вісник НАН України*. 2008. № 5. С. 12–18.
5. Єлісеєва Г.Ю. Оцінка впливу розвитку зеленої економіки за допомогою дослідження процесів декаплінгу. *Інтелект XXI*. 2014. № 2. С. 127–134.
6. Літвак О.А. Декаплінг-аналіз економічного зростання та раціонального сільськогосподарського землекористування в аграрному секторі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 15. Ч. 4. С. 40–41.
7. Пасінович І.І., Сич. О.А. Модернізація механізмів державного регулювання економіки України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 1. С. 398–408.
8. Сотник М.І., Кулик Л.А. Декаплінг – аналіз економічного зростання та впливу на довкілля в регіонах України. *Економічний часопис – XXI*. 2014. № 7–8 (2). С. 60–64.
9. Тур О.М. Економічне обґрунтування стратегії еколого-орієнтованого розвитку національної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Суми : СумДУ, 2012. 21 с.
10. Мельник Л.Г. Фундаментальні основи формування екологічно орієнтованих механізмів реалізації соціально-економічного потенціалу в умовах інформаційного суспільства. URL: <http://www.sumdu.edu.ua> (дата звернення: 19.03.2019).
11. Fischer-Kowalski M. (2011). “Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth” / A Report of the Working Group on Decoupling to the International Resource Panel. URL: <http://www.gci.org.uk> (дата звернення: 04.04.2019).
12. Indicators to measure decoupling of environmental pressure from economic growth. Executive summary / The OECD Environment Programme. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/52/1933638.pdf> (дата звернення: 11.04.2019).

References:

1. Anderson V.M., Andreev N.M., Alimov O.M. (2011). *Stalyj rozvytok ta ekolohichna bezpeka suspil'stva: teoriia, metodolohiia, praktyka*. NDISRP, Kyiv, Ukraine.
2. Gorsky A. (2014). Decoupling effect as a criterion for ecological and economic development of Ukraine. *Environmental economics and environmental protection*. vol. 8, pp. 23–26.
3. Didkivska, L.I. and Golovko L.S. (2002) / *State regulation of Economy*. Kyiv, Ukraine.
4. Danylyshyn B. and Veklych O. (2008). The decoupling effect as a factor of the relationship between economic growth and environmental pressures”. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*. vol. 5, pp. 12–18.
5. Yeliseyev G.Yu. (2014). An assessment of the impact of the green economy through the study of decoupling processes. *Intellect XXI*. vol. 2, pp. 127–134.
6. Litvak O.A. (2016). Decaling analysis of economic growth and rational agricultural land use in the agrarian sector. *Scientific Herald of Kherson State University*. vol. 8. Ch. 4, pp. 40–41.
7. Pasinovich I.I. and Sich. O.A. (2018). Modernization of the mechanisms of state regulation of the economy of Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. vol. 1. pp. 398–408.

8. Sotnik M.I. and Kulik L.A. Decaling analysis of economic growth and environmental impact in the regions of Ukraine. *Economic magazine – XXI*. 2014. vol. 7-8 (2), pp. 60–64.

9. Tour of O.M. (2012). Economic substantiation of the strategy of ecologically-oriented development of the national economy : Abstract. Cand. econ Sciences : 08.00.06 – Economics of Nature Use and Environmental Protection. Sumy : SSU, Ukraine.

10. Melnik L.G. (2013). Fundamentals of formation of ecologically oriented mechanisms of realization of socio-economic potential in the conditions of information society. URL: <http://www.sumdu.edu.ua> (Accessed 19 March 2019).

11. Fischer-Kowalski M. (2011). Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth / A Report of the Working Group on Decoupling to the International Resource Panel. URL: <http://www.gci.org.uk> (Accessed 04 April 2019).

12. Indicators to measure decoupling of environmental pressure from economic growth. Executive summary / The OECD Environment Programme, available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/52/1933638.pdf> (Accessed 11 April 2019).